

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 31-01-2022 r.

Krajowy Mechanizm Prewencji

KMP.571.6.2021.AN

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Zakładu Karnego w Iławie

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej: OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 6-9 grudnia 2021 r., przeprowadzona została wizytacja prewencyjna Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm) w Zakładzie Karnym w Iławie, przy ul. 1 Maja 14 (dalej: Zakład, jednostka) przez przedstawicielkę Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur Aleksandrę Nowicką (kryminologą, specjalistkę ds. bezpieczeństwa wewnętrznego). Wizytacja odbyła się za pośrednictwem komunikatorów internetowych *Skype/MS Teams*.

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzanie sposobu traktowania osadzonych przebywających w jednostce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób pozbawionych wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy

organizacji międzynarodowych. Dodatkowo celem wizytacji było zweryfikowanie przygotowania jednostki na zagrożenie związane z pandemią koronawirusa.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki, przedstawionych przez kapitana Gawła Gałdzińskiego (Dyrektora Zakładu Karnego);
- przeprowadzeniu poufnych, indywidualnych rozmów z osadzonymi i personelem jednostki;
- analizie dokumentacji dotyczącej osadzonych i funkcjonowania jednostki.

W trakcie wizytacji, przedstawicielce Krajowego Mechanizmu odmówiono możliwości odbycia poufnych rozmów z osadzonymi ze statusem tymczasowo aresztowanych. Decyzja kierownictwa jednostki podyktowana była wytycznymi nadrzędnych jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, zgodnie z którymi w celu odbycia rozmów, za pośrednictwem komunikatora *Skype*, z osobami tymczasowo aresztowanymi wymagana jest zgoda organu dysponującego.

Podkreślenia wymaga fakt, że Rzecznik Praw Obywatelskich wykonuje funkcję krajowego mechanizmu prewencji w rozumieniu Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

Protokół fakultatywny w art. 20 przyznał krajowym mechanizmom uprawnienie m.in. do odbywania prywatnych rozmów bez świadków z osobami pozbawionymi wolności, bądź osobiście, bądź poprzez tłumacza, jeśli uznane to zostanie za niezbędne, jak również z każdą inną osobą, co do której krajowy mechanizm prewencji uzna, że może ona dostarczyć stosownych informacji. Wynikający z OPCAT mandat KMPT znalazł także swoje odzwierciedlenie w prawie krajowym w ustawie o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹.

Przywołane regulacje prawne nie uzależniają możliwości odbywania indywidualnych rozmów z osadzonymi (również z osobami tymczasowo aresztowanymi) od zgody organów dysponujących, bez względu na formę, w której się odbywają. Takie rozumienie wskazanych powyżej przepisów wynika z ich wykładni, która powinna być czyniona ze względu na cel jaki przyświeca funkcjonowaniu krajowych mechanizmów prewencji.

Wskazana kwestia była także przedmiotem korespondencji pomiędzy Zastępczynią Rzecznika Praw Obywatelskich² a Dyrektorem Generalnym Służby Więziennej³.

¹ T. j.: Dz. U. z 2020 r., poz. 627.

² Pismo KMP.571.9.2020 z dnia 15.06.2020 r.

³ Pismo BP.414.193.2020 z dnia 21.07.2020 r.

W obszarze zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osadzonych przez funkcjonariuszy i współosadzonych, kwalifikacje personelu, realizacja prawa do informacji, prawa do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawa do ochrony zdrowia, prawa do praktyk religijnych, warunki bytowe, oddziaływania kulturalno-oświatowe.

W niniejszym raporcie nie opisano całokształtu funkcjonowania Zakładu w zakresie tych zagadnień, lecz uwzględniono jedynie te obszary, które w ocenie KMPT wymagają poprawy oraz te, które wyróżniają Zakład na tle innych jednostek. Raport zawiera również problemy o charakterze systemowym, związane z koniecznością zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. więzień, pracownik miejsca zatrzymania, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Iławie jest jednostką typu zamkniętego dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy oraz dla młodocianych z oddziałem: aresztu śledczego, zakładu karnego typu półotwartego dla odbywających karę po raz pierwszy, zakładu karnego typu półotwartego dla młodocianych oraz terapeutycznym dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo i dla skazanych uzależnionych od alkoholu. Ustalona pojemności placówki to 1282 miejsca, w trakcie wizytacji w jednostce przebywało 1184 osadzonych, zakwaterowanych w czterech pawilonach mieszkalnych. Zakład Karny w Iławie posiada także oddział zewnętrzny w Działdowie.

Jednostka podlega pod Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Olsztynie. Nadzór nad jej funkcjonowaniem sprawuje Sąd Okręgowy w Elblągu (Sekcja ds. Penitencjarnych i Nadzoru nad Wykonywaniem Orzeczeń Karnych II Wydziału Karnego).

4. Dobre praktyki i mocne strony

Za dobre praktyki wykraczające poza standard spotykany w jednostkach penitencjarnych wizytowanych przez KMPT uznać należy:

- **funkcjonowanie grupy wsparcia dla absolwentów oddziału terapeutycznego osadzonych w Zakładzie Karnym w Iławie** – zajęcia prowadzone są raz w tygodniu przez terapeutów oddziału terapeutycznego. W zajęciach mogą brać udział zarówno absolwenci iławskiego oddziału terapeutycznego jak również osoby, które ukończyły terapię w innych oddziałach, ale wyrażą taką chęć oraz uzyskają pozytywną opinię psychologa ogólnopenitencjarnego;
- **organizowanie tzw. spotkań rodzinnych dla osadzonych odbywających karę w oddziale terapeutycznym** – uczestniczą w nich osadzeni, ich rodziny oraz pracownicy oddziału. Spotkania odbywają się raz w miesiącu i nie są obowiązkowym elementem terapii, udział w nich jest dobrowolny. Na wstępie terapeuci prowadzą krótkie wykłady dla rodzin osadzonych dotyczące różnych aspektów podejmowanej przez skazanych terapii. Terapeuta uczestniczy także w bezpośrednim spotkaniu osadzonych z najbliższymi w celu udzielenia wsparcia oraz odpowiedzi na pytania i wątpliwości związane z prowadzonymi oddziaływaniami;
- **objęcie zewnętrzną superwizją pracowników oddziału terapeutycznego** – spotkania odbywają się kilka razy w roku. W ich trakcie pracownicy oddziału konsultują i omawiają konkretne, trudne przypadki osadzonych objętych terapią. Superwizja jest także okazją do rozładowania ewentualnych napięć powstałych wskutek wykonywanych obowiązków służbowych oraz analizy zdarzeń nadzwyczajnych lub trudności w wykonywaniu obowiązków;
- **nawiązanie współpracy pomiędzy jednostką penitencjarną i licznymi podmiotami zewnętrznymi w celu aktywizacji oraz readaptacji społecznej osadzonych** – jednostka współpracuje m. in. z Miejską Biblioteką Publiczną w Iławie, Nadleśnictwem Iława, Liceum Ogólnokształcącym Służb Mundurowych w Bielicach, Centrum Kultury w Iławie oraz Towarzystwem Przyjaciół Dzieci w Iławie. Osadzeni w ramach współpracy prowadzą działania kulturalno-oświatowe jak również wykonują drobne prace na rzecz wspomnianych instytucji, których celem jest readaptacja społeczna i aktywizacja więźniów;
- **możliwość korzystania przez osadzonych z zewnętrznych obiektów sportowych** – dzięki nawiązaniu współpracy jednostki penitencjarnej z podmiotami zewnętrznymi, osadzeni mają możliwość korzystania m. in. z: orlika, bazy wioślarskiej oraz boisk do siatkówki plażowej;

- **funkcjonowanie Grupy Oddziaływania Duszpasterskiego** – grupa prowadzona jest przez kapelana więziennego. W jej ramach osadzeni m. in. pomagają w wydawaniu miesięcznika o tematyce religijnej „Odnowa” oraz biorą udział w licznych katechezach. W trakcie pandemii koronawirusa skazani uczestniczący w oddziaływaniach grupy zainicjowali oraz przygotowali „Modlitewnik Osadzonych”, który wydany został pod patronatem Dyrektora Zakładu Karnego w Iławie. Katechizm zatwierdzony został przez Warszawską Kurie Metropolitalną, a idea zaaprobowana przez Centralny Zarząd Służby Więziennej.

5. Problemy systemowe

5.1. Powierzchnia celi mieszkalnej

W wizytowanej jednostce na 281 cel mieszkalnych, 241 cel to pomieszczenia gdzie na jednego osadzonego przypadają 3m² powierzchni mieszkalnej.

Norma powierzchni mieszkalnej przypadającej na jednego osadzonego określona w prawie polskim, stanowi problem systemowy, który od lat znajduje się w obszarze zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Krajowego Mechanizmu⁴.

Standard minimalny rekomendowany państwom Rady Europy przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) wynosi 6 m² powierzchni mieszkalnej w celi jednoosobowej oraz 4 m² powierzchni mieszkalnej w celi wieloosobowej (do metrażu nie wlicza się kąpika sanitarnego). Ponadto, każda cela przeznaczona do zamieszkania przez osadzonych powinna mieć przynajmniej 2 m między ścianami celi oraz 2,5 m między podłogą, a sufitem⁵.

Mimo wieloletnich zaleceń CPT odnoszących się do tej kwestii, ustawodawca nie zdecydował się na zwiększenie normy określającej minimalną dopuszczalną powierzchnię mieszkalną w celi, przypadającą na jednego osadzonego. Kodeks karny wykonawczy określa, że powierzchnia celi w przeliczeniu na osobę powinna wynosić minimum 3 m². Co więcej, w niektórych sytuacjach dyrektor jednostki może umieścić skazanego w celi poniżej tego metrażu (więźniowi należy zapewnić wówczas nie mniej niż 2 m²)⁶. Na podstawie minimalnej normy powierzchni cel określonej w ustawie obliczana jest pojemność jednostek

⁴ Zob. Wystąpienia generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 maja 2016 r. i 29 lipca 2016 r., KMP.571.5.2016.

⁵ Zob. Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards, 15 grudnia 2015 r., CPT/Inf (2015) 44; Dwudziesty Szósty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2017) 5, § 56; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 59.

⁶ Zob. art. 110 § 2, 2a, 2b i 2c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t. j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 53).

penitencjarnych. Taki metraż powierzchni mieszkalnej w celi jest sprzeczny ze standardami międzynarodowymi i praktyką większości państw europejskich⁷.

Na problem metrażu cel zwraca także uwagę Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT) w raporcie z wizyty w Polsce w 2018 r. Podkreślił wówczas, że oficjalna pojemność cel w jednostkach penitencjarnych w Polsce nie jest obliczana zgodnie z europejskim minimalnym standardem przestrzeni życiowej, rekomendowanym przez CPT. SPT zalecił Polsce podniesienie minimalnego standardu powierzchni mieszkalnej w przeliczeniu na jednego więźnia, do poziomu wskazywanego przez CPT. Polska powinna również dokonać pod tym kątem przeglądu oficjalnej pojemności jednostek penitencjarnych⁸. Niezapewnienie minimalnego metrażu 4 m² w celi znacznie zwiększa ryzyko naruszenia zakazu tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania określonego w art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i odpowiedzialności prawnej przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu⁹.

Dodatkowo w Zakładzie Karnym w Iławie nadal funkcjonują cele wieloosobowe. W jednostce znajduje się 30 cel 7-osobowych, 5 cel 8-osobowych, 5 cel 9-osobowych oraz 4 cele 10-osobowe.

CPT wielokrotnie zgłaszał zastrzeżenia dla idei takiego kwaterowania osadzonych. W ocenie Komitetu, duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy, rozwoju subkultur przestępczych. Utrudnione zaś jest lub nawet niemożliwe sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapełnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji¹⁰.

Oba zagadnienia nadal pozostają w zainteresowaniu Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur.

5.2. Brak kontroli sądowej dotyczącej kontroli osobistej skazanych

Wobec więźniów funkcjonariusze Służby Więziennej muszą niekiedy dokonać kontroli osobistej w celu sprawdzenia, czy nie posiadają oni przedmiotów zabronionych lub

⁷ Zob. European Union Agency for Fundamental Rights, Criminal detention conditions in the European Union: rules and reality; grudzień 2019 r., pkt.1.2. National standards; s. 17-19.

⁸ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, § 80-81.

⁹ Zob. Wyrok Muršić przeciwko Chorwacji z dnia 20 października 2016 r. [Wielka Izba], skarga nr 7334/13.

¹⁰ Zob. Wyciąg z Jedenastego Sprawozdania Ogólnego, CPT /Inf (2001)16, § 29.

niebezpiecznych. Warto jednak podejmować decyzję o jej przeprowadzeniu z właściwą rozwagą, profesjonalizmem i poszanowaniem godności człowieka. W przeciwnym wypadku kontrola osobista może spełniać rolę narzędzia opresji, zostając uznana za poniżające traktowanie.

Aktualnie, w przypadku, gdy dyrektor podejmie decyzję o poddaniu więźnia kontroli, nie wydaje on decyzji, którą osadzony mógłby zaskarżyć do sądu, w trybie art. 7 k.k.w. Sąd nie może zatem ocenić, czy była to decyzja słuszna. Stanowić to może zatem pole do nadużyć. Wydaje się w związku z tym istotne, by zasadność i sposób realizacji kontroli osobistej więźniów podlegały zewnętrznej weryfikacji. Możliwość sądowej kontroli ma więc wartość prewencyjną i tym samym skutkować może odstrasżająco wobec osób chcących sięgać po nią bez potrzeby.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że w przeszłości dochodziło do sytuacji, gdy decyzja o zastosowaniu kontroli osobistej nie znajdowała uzasadnienia z punktu widzenia bezpieczeństwa, na co wskazywał Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, w wyrokach przeciwko Polsce: *Codziennie kontrole osobiste więźnia połączone z obowiązkiem rozebrania się do naga nie wynikały z żadnych konkretnych potrzeb bezpieczeństwa i nie były związane z podejrzeniami wynikającymi z zachowania skarżącego. Taka praktyka musiała wywołać w człowieku uczucie poniżenia, cierpienia i przygnębienia, które wykroczyło poza nieuniknione cierpienie i upokorzenie związane z odbywaniem kary więzienia*¹¹.

W innym wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wskazano, iż „*Prawo krajowe stosowane w praktyce nie zapewniało osadzonym skutecznego środka odwoławczego pozwalającego na zakwestionowanie decyzji w przedmiocie przeprowadzenia kontroli osobistej. Wobec braku takiego skutecznego środka odwoławczego, trudno jest egzekwować na szczeblu krajowym wymóg wystarczającego uzasadnienia kontroli osobistych lub przeszukań z rozbieraniem*”¹².

W dniu 21 stycznia 2016 r. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności art. 116 § 6 k.k.w. w zw. z art. 7 § 1 k.k.w. z Konstytucją, w zakresie, w jakim nie przewiduje wydawania decyzji w sprawie kontroli osobistej skazanego¹³. Przedmiotowa sprawa o sygn. K 5/16 zakończyła się wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny postanowienia o umorzeniu postępowania w dniu 26 listopada 2019 r.¹⁴.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, iż Krajowy Mechanizm nie podważa zasadności dokonywania kontroli osobistej, jednak z uwagi na przywołane zastrzeżenia wskazany problem w dalszym ciągu pozostaje w polu jego zainteresowania.

¹¹ Wyrok Świdzki przeciwko Polsce z dnia 16 lutego 2016 r., skarga nr 5532/10, § 60-61.

¹² Wyrok Milka przeciwko Polsce z 15 września 2015 r., skarga nr 14322/12, § 30 i 48.

¹³ Wniosek RPO do TK z dnia 21.01.2016 r., KMP.571.83.2014.

¹⁴ Postanowienie TK z dnia 26.11.2019 r., OTK ZU A/2019, poz. 66.

5.3. Badanie lekarskie osób umieszczanych w jednostkach penitencjarnych oraz problem braku procedur w przypadku zgłoszenia tortur i dokumentowania obrażeń

Nie każda osoba umieszczana w jednostce penitencjarnej poddawana jest badaniu lekarskiemu. Badani są tylko osadzeni przyjmowani „z wolności”, natomiast przetransportowani z innego zakładu karnego czy też aresztu śledczego - nie. Z informacji uzyskanych w trakcie wizytacji wynika, iż procedura badania wstępnego wygląda różnorodnie, od ograniczenia się jedynie do wywiadu pielęgniarskiego po badanie i wywiad przeprowadzane przez lekarza. Brak jest jednak obligatoryjnego badania lekarskiego wszystkich nowo przybyłych połączonego z oględzinami ciała.

Według standardów SPT, wstępne badanie wszystkich osadzonych powinno odbywać się przy użyciu standardowego kwestionariusza, który oprócz ogólnych pytań o stan zdrowia, powinien zawierać opis wszelkich niedawnych aktów przemocy stosowanych wobec nich. Lekarz powinien przeprowadzić pełne badanie lekarskie, w tym badanie całego ciała. Jeżeli lekarz ma powody, by sądzić, iż doszło do tortur lub innych form złego traktowania, powinien niezwłocznie powiadomić właściwe organy. To samo dotyczy obrażeń odniesionych w zakładzie karnym. Ponadto Podkomitet przypomina zalecenie CPT, aby wprowadzić procedury w celu zapewnienia, by zawsze, gdy odnotowane obrażenia odpowiadają doniesieniom osadzonego o niewłaściwym traktowaniu (albo które nawet w przypadku braku doniesień wskazują na takie traktowanie), były systematycznie przekazywane do wiadomości właściwym organom, niezależnie od życzenia osadzonego. Wyniki tych badań powinny być także dostępne dla osadzonego, którego dotyczą oraz jego prawnika¹⁵.

Nadal aktualny pozostaje także postulat KMPT wyrażany w kolejnych raportach rocznych od 2016 r., dotyczący konieczności przyjęcia przez Służbę Więzienną procedur określających sposób postępowania i dokumentowania obrażeń, gdy więzień zgłosi, że padł ofiarą tortur lub przemocy lub gdy zachodzi podejrzenie stosowania tortur lub przemocy wobec więźnia¹⁶. W 2019 r. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się w przedmiotowej kwestii do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. Prowadzona z zastępcą Dyrektora Generalnego Służby Więziennej polemika nie przyniosła jednak oczekiwanego przez KMPT rezultatu¹⁷.

Służba medyczna w wizytowanej jednostce dysponuje Protokołem Stambulskim, czyli *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, będącym oficjalnym dokumentem ONZ.

¹⁵ Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, § 106 i 107.

¹⁶ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2018 r., 2019 r. i 2020 r.

¹⁷ Tamże.

Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż pracownicy ambulatorium nie zostali przeszkoleni z jego efektywnego wykorzystywania w celu dokumentowania urazów i obrażeń u osadzonych.

Należy mieć także na uwadze, iż wstępne badania medyczne jak również właściwa procedura postępowania i dokumentowania obrażeń osadzonych, którzy stali się ofiarą tortur lub przemocy chronią także samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami o stosowanie przemocy w danej jednostce penitencjarnej.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Traktowanie

Wizytująca nie otrzymała sygnałów dotyczących złego traktowania więźniów. Z uzyskanych informacji wynika, że relacje panujące w jednostce pomiędzy osadzonymi jak również pomiędzy więźniami a funkcjonariuszami są poprawne.

Niepokój może budzić jedynie fakt, iż niektórzy z wychowawców zwracają się do osadzonych w sposób bezosobowy (np. „zrobisz”, „wyjdź” itp.) jak również w ich wypowiedziach sporadycznie pojawiają się wulgarne sformułowania w stosunku do osadzonych, czy zwroty mające świadczyć o wyższości wychowawców wobec więźniów np. „zatańczysz jak ci zagram”. Tego typu sytuacje nie powinny mieć miejsca w jednostkach penitencjarnych, zwłaszcza w kontaktach na linii więzień-wychowawca.

Jak zauważa CPT „zasadniczym elementem humanitarnego systemu penitencjarnego będzie zawsze odpowiednio zwerbowany i przeszkolony personel więzienny, który potrafi przyjąć odpowiednie nastawienie w kontaktach z osadzonymi i traktować swój zawód bardziej jako powołanie, niż tylko pracę. Budowanie pozytywnych relacji z osadzonymi powinno stanowić główny element tego powołania. Rozwijanie konstruktywnych i pozytywnych relacji pomiędzy personelem więziennym a osadzonymi nie tylko zmniejszy ryzyko złego traktowania, ale także zwiększy kontrolę i bezpieczeństwo. W rezultacie praca personelu więziennego może być znacznie bardziej satysfakcjonująca¹⁸.

Ujednolicenia wymaga także praktyka przeprowadzania kontroli osobistej osadzonych. Z uzyskanych informacji wynika, że sporadycznie zdarzają się przypadki, iż jest ona przeprowadzana w sposób jednoetapowy (rozebranie do naga wraz z przysiadem), w obecności dwóch, a nawet trzech funkcjonariuszy. Pojawił się także sygnał o poddaniu więźnia kontroli osobistej w pomieszczeniu monitorowanym.

¹⁸ Zob. Wyciąg z Jedenastego Sprawozdania Ogólnego, CPT /Inf (2001)16, § 26.

Krajowy Mechanizm pragnie w tym miejscu przypomnieć, iż poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane. Warto odnieść się do stanowiska CPT wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że *kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań*¹⁹.

Także SPT zauważa, iż praktyka przeszukania ciała stosowana wobec osób pozbawionych wolności powinna być ograniczona do wyjątkowych przypadków i powinna spełniać kryteria konieczności, racjonalności i proporcjonalności²⁰. Rekomendowany sposób przeprowadzania kontroli osobistej został także uwzględniony w treści rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w *sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej* (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804).

Krajowy Mechanizm zaleca kierownictwu jednostki przypomnienie funkcjonariuszom Służby Więziennej o obowiązującym standardzie wykonywania kontroli osobistej jak również regularne przypominanie o zasadach kultury osobistej, które powinny być podstawą w relacjach pracowników jednostki z osadzonymi.

6.2. Mechanizmy skargowe

W 2020 r. rozpatrzono 402 skargi dotyczące Zakładu Karnego w Iławie. Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Olsztynie rozpatrzył 173 (3 zasadne), a Dyrektor jednostki penitencjarnej 229 (3 zasadne). Skargi zasadne dotyczyły: braku dostępu do personelu medycznego oraz braku opisu badania w dokumentacji medycznej; postępowania pielęgniarki, w wyniku którego osadzony nie otrzymał leku (2 skargi), zaginięcia depozytu, postępowania z depozytem, postępowania z korespondencją. We wskazanym okresie za zasadną jedną ze skarg uznał także Rzecznik Praw Obywatelskich, w zakresie dotyczącym dostępu do ciepłej wody w celi mieszkalnej.

¹⁹ Raport z wizyty CPT przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r., pkt 106.

²⁰ Raport SPT z wizyty w Polsce, CAT/OP/POL/ROSP/1, § 111.

Od początku 2021 r. do dnia wizytacji osadzeni skierowali 745 skarg, z czego 187 złożył jeden więzień. Za zasadne uznano 11 skarg, które dotyczyły m. in.: braku skierowania do stomatologa, postępowania z depozytem czy uniemożliwienia dokonania zakupów ze względu na zagubienie paragonu.

Najczęściej skargi składane przez więźniów dotyczą: traktowania przez funkcjonariuszy, dostępu do opieki medycznej, warunków bytowych, ukarania dyscyplinarnego oraz postępowania z korespondencją.

Osadzeni są świadomi w jaki sposób funkcjonuje mechanizm skargowy w jednostce oraz w jaki sposób mogą skontaktować się z instytucjami stojącymi na straży praw człowieka np. Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich. Więźniowie chętnie korzystają z możliwości brania udziału w spotkaniach z Zastępcą Dyrektora Zakładu Karnego w oddziale penitencjarnym. Każdy z Zastępców przypisany ma bowiem oddział penitencjarny, w którym odbywa spotkania indywidualne z osadzonymi w wyznaczonych terminach.

Niepokój przedstawicielki KMPT wzbudził jednak fakt, iż w niektórych oddziałach osadzeni zobowiązani są zgłaszać wychowawcom cel i przedmiot rozmowy z Zastępcą Dyrektora. Do takich sytuacji nie powinno dochodzić, zwłaszcza, że osadzeni rozmowę z przedstawicielem kierownictwa Zakładu mogą traktować jako formę zastosowania mechanizmu skargowego np. w związku z zachowaniem któregoś z pracowników jednostki lub innego osadzonego. Ingerowanie wychowawców w cel spotkania nie tylko uniemożliwi przekazanie skargi, ale zniechęci także osadzonego do ujawnienia informacji, a co za tym idzie doprowadzi do narastania problemu i zagrożenia.

Jak wskazuje CPT *„efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi we wszystkich miejscach zatrzymań”*²¹. Komitet zwraca także uwagę, że jedną z podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu w jednostkach penitencjarnych stanowi możliwość skarżenia się osadzonych zarówno w ramach, jak i poza systemem penitencjarnym, włącznie z możliwością poufnego zwrócenia się do właściwej władzy²².

²¹ Zob. Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, §68-91.

²² Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne CPT, CPT/Inf (92) 3-part 2, § 54.

Krajowy Mechanizm zaleca, wyeliminowanie przyjętej praktyki w niektórych oddziałach oraz zapewnienie funkcjonowania bezpośredniego, bezpiecznego i poufnego mechanizmu skargowego.

6.3. Opieka medyczna

W ambulatorium i izbie chorych jednostki penitencjarnej zatrudnionych jest 6 lekarzy kontraktowych: 2 lekarzy POZ, dermatolog, ortopeda, laryngolog i stomatolog. Jednostka w ramach umowy o pracę zatrudnia także dodatkowo: lekarza POZ, stomatologa oraz psychiatrę. Opiekę nad osadzonymi sprawuje także 11-osobowy zespół pielęgniarski.

Przedstawicielka KMPT w trakcie wizytacji uzyskała informacje o długim czasie oczekiwania na konsultację medyczną. Wyjątek stanowią nagłe przypadki kiedy to osadzeni konsultowani są w trybie przyspieszonym lub wzywany jest Zespół Ratownictwa Medycznego. W jednostce w porze nocnej nie jest zapewniona opieka medyczna. Zespół pielęgniarski pracuje w godzinach 7:00-15:00, w dni robocze, weekendy oraz święta. W nagłych przypadkach udziela konsultacji w formie telefonicznej.

W ocenie CPT, w jednostce penitencjarnej przez cały czas, w tym nocą i w weekendy, obecna powinna być osoba potrafiąca udzielać pierwszej pomocy (obejmuje to przeszkolenie w administrowaniu resuscytacji krążeniowo-oddechowej oraz używaniu defibrylatora); osoba taka powinna być wykwalifikowaną pielęgniarką²³.

Krajowy Mechanizm zaleca zwiększenie liczby etatów w dziale medycznym lub rozplanowywanie dyżurów w taki sposób, by w jednostce przez cały czas dyżurowała osoba posiadająca kwalifikacje i kompetencje do udzielenia pierwszej pomocy medycznej i udzielania pomocy w nagłych przypadkach.

Zdarza się także, iż funkcjonariusze uczestniczą w badaniach medycznych osadzonych realizowanych zarówno na terenie jednostki jak i poza nią.

W ocenie KMPT wszystkie badania medyczne osadzonych (zarówno tuż po przyjęciu, jak i na późniejszym etapie) powinny być przeprowadzane poza zasięgiem słuchu funkcjonariuszy Służby Więziennej, a także poza zasięgiem wzroku, chyba że lekarz w danej sprawie zgłosił zastrzeżenie. W obecności personelu ochronnego więzień może nie czuć się na tyle swobodnie, by opowiedzieć lekarzowi o sposobie, w jaki był traktowany. Taka sytuacja rodzi też ryzyko naruszenia intymności więźniów, poszanowania ich godności i tajemnicy lekarskiej. Zgodnie z kodeksem karnym wykonawczym, to osoba przeprowadzająca badanie może podjąć decyzję

²³ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 76.

o obecności funkcjonariuszy ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa. Decyzja taka nie może być podjęta arbitralnie przez funkcjonariusza²⁴.

Analogiczne stanowisko prezentuje także CPT. *Obecność funkcjonariusza podczas badania jest szkodliwa dla budowania właściwej relacji pomiędzy lekarzem a pacjentem i zwykle nie jest konieczna z punktu widzenia bezpieczeństwa. Komitet zachęca też personel jednostek penitencjarnych do wypracowania alternatywnych rozwiązań mających na celu pogodzenie wymogów bezpieczeństwa i zasady tajemnicy lekarskiej (np. zainstalowanie systemu nagłośnienia przywoławczego)*²⁵.

Krajowy Mechanizm, zaleca respektowanie intymności, godności osadzonych oraz poszanowanie tajemnicy lekarskiej poprzez odstąpienie od brania udziału w badaniach medycznych przez funkcjonariuszy działu ochronnego lub uczestniczenie w nich jedynie na wniosek osoby je przeprowadzającej.

6.4. Kontakt ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z 41 samoinkasujących się telefonów, połączeń za pośrednictwem *Skype* oraz odwiedzin. Szczegółowo kwestia ta opisana została w punkcie dotyczącym przygotowania jednostki na zagrożenie związane z pandemią COVID-19.

Jak wynika z informacji uzyskanych w toku wizytacji osadzeni niejednokrotnie zgłaszali problemy związane z możliwością realizacji prawa do kontaktu ze światem zewnętrznym za pośrednictwem korespondencji listownej. Pojawiły się sygnały, iż zdarzają się przypadki, że przekazana korespondencja nie zostaje wysłana lub nie trafia do adresata, dokumentacja urzędowa dociera do osadzonych otwarta oraz, co najbardziej niepokojące, niektórzy osadzeni wskazywali, że odmówiono im prawa do wysłania listu bez podania przyczyny.

Krajowy Mechanizm pragnie przypomnieć, iż zgodnie z przepisami kodeksu karnego wykonawczego, korespondencja skazanego pozbawionego wolności podlega cenzurze i nadzorowi, chyba że ustawa stanowi inaczej. Do wyjątków niepodlegających cenzurze i nadzorowi zaliczyć należy np. korespondencję z: obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym, organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez

²⁴ Zob. art. 115, Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, (t. j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 53).

²⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 79.

Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem²⁶.

Szczegółowy tryb przyjmowania i przekazywania korespondencji osadzonego określony został w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w *sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności*²⁷. W akcie jednoznacznie wskazano, iż korespondencja skazanego jest wysyłana przez administrację zakładu karnego nie później niż drugiego dnia roboczego od daty jej przekazania przez skazanego. W przypadku więźniów nie posiadających środków finansowych osoba taka otrzymuje od administracji zakładu karnego papier, koperty oraz znaczki pocztowe na dwie przesyłki listowe ekonomiczne w miesiącu, o masie do 20 g²⁸.

Krajowy Mechanizm zaleca Dyrektorowi Zakładu Karnego w Hławie przypomnienie podległym funkcjonariuszom o prawie osadzonych do kontaktu ze światem zewnętrznym za pośrednictwem korespondencji listowej, na zasadach wskazanych w przytoczonych aktach prawnych. Niedopuszczalnym jest także odmawianie więźniom realizacji tego prawa z niewiadomych przyczyn.

6.5. Umieszczenie w celi izolacyjnej

Z uzyskanych w trakcie wizytacji informacji wynika, że więźniowie ukarani karą dyscyplinarną w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej nie otrzymują w formie pisemnej decyzji dotyczącej przedmiotowej kwestii²⁹. Co więcej, do przedstawicielki KMPT dotarły także sygnały, iż osadzeni nie zawsze są wysłuchiwanymi przez przedstawiciela kierownictwa jednostki przed podjęciem decyzji o wymierzeniu kary dyscyplinarnej. Osoby ukarane w trakcie pobytu w niej nie są konsultowane przez lekarza. Więźniowie przebywający w tego typu celi odwiedzani są przez wychowawców oraz czasem przez psychologa.

CPT podczas wizyty w Polsce w 2013 r. oraz 2017 r. wyraził troskę o liczne aspekty wykonywania kary dyscyplinarnej w jednostkach penitencjarnych. Komitet zalecił wówczas stronie polskiej, by osadzonym, na których ciążyą zarzuty dyscyplinarne, formalnie zagwarantować prawo m. in. do: bycia poinformowanym niezwłocznie, szczególnie i w języku, który rozumieją, o naturze wniesionego przeciwko nim zarzutu; do bycia wysłuchanym bezpośrednio przez organ podejmujący decyzję; do bycia wysłuchanym w kwestii złagodzenia kary w przypadku, gdy osadzony został uznany za winnego przez dyrektora [jednostki penitencjarnej]; do otrzymania kopii

²⁶ Zob. art. 8a, Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, (t. j.: Dz. U. z 2021 r., poz. 53).

²⁷ Zob. Rozdział 5 Regulaminu, (t.j.: Dz. U. z 2016 r., poz. 2231).

²⁸ Tamże.

²⁹ Od stycznia 2020 r. do dnia wizytacji podjęto 21 takich decyzji wobec osadzonych.

decyzji dyscyplinarnej, w której wskazano możliwości wniesienia środka odwoławczego³⁰. Co więcej personel opieki zdrowotnej powinien być niezwłocznie powiadomiony o każdym takim umieszczeniu

i powinien niezwłocznie udać się do osadzonego po takim umieszczeniu i następnie regularnie go odwiedzać, przynajmniej raz dziennie³¹.

Krajowy Mechanizm zaleca, każdorazowe wysłuchanie osadzonego przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej, przekazywanie pisemnej kopii decyzji o zastosowaniu kary dyscyplinarnej oraz przeprowadzanie konsultacji medycznych osób umieszczonych w celi izolacyjnej.

6.6. Warunki socjalno-bytowe

Przedstawicielka Krajowego Mechanizmu nie odebrała sygnałów świadczących o złych warunkach bytowych panujących w jednostce. Uwagę zwraca jednak kwestia zaopatrzenia więziennej kantyny.

W związku z wprowadzeniem tzw. e-paczek żywieniowych, osadzeni oraz ich najbliżsi mogą składać zamówienia jedynie na produkty dostępne w ofercie kantyny. Nie ma zatem możliwości otrzymania produktów żywieniowych „z wolności”. Jak wynika z analizy dokumentacji przekazanej przez jednostkę penitencjarną oraz informacji znajdującej się na stronie internetowej podmiotu prowadzącego obrót paczkami żywnościowymi w Zakładzie Karnym w Iławie, oferta kantyny uboga jest w produkty przeznaczone m. in. dla osób nie tolerujących laktozy, cierpiących na celiakię oraz wegan i wegetarian. Z tego względu osoby te są „uzależnione” jedynie od porcji żywieniowych przekazywanych przez jednostkę penitencjarną, które w indywidualnych przypadkach mogą okazać się niewystarczające. Co więcej, osadzeni nie są także świadomi, iż mogą zwrócić się do Dyrektora Zakładu Karnego z prośbą o rozszerzenie oferty kantyny o produkty odpowiednie dla preferowanej przez nich diety. Informacja taka bowiem nie znajduje się na wniosku zamówieniowym dedykowanym dla wskazanej jednostki. Adnotacja taka jak również odmienna, o wiele bardziej różnorodna oferta produktów spożywczych dostępna jest w innych jednostkach penitencjarnych obsługiwanych przez ten sam podmiot odpowiedzialny za realizację paczek żywieniowych.

Wskazany problem znalazł się także w obszarze zainteresowania CPT. Komitet zauważył, iż kantyny więzienne powinny być wyposażone nie tylko w produkty odpowiedniej jakości,

³⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 99 oraz Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 87.

³¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 87.

w rozsądnych cenach dopasowanych do zamożności osadzonych, ale co najważniejsze odpowiadać potrzebom więźniów³².

Krajowy Mechanizm zaleca dostosowanie oferty kantyny o produkty odpowiednie do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami żywieniowymi m. in. określonymi nietolerancjami pokarmowymi, wegetarian czy wegan. KMPT zachęca także do poinformowania osadzonych o możliwości wnioskowania o poszerzenie oferty kantyny o produkty odpowiadające potrzebom więźniów.

6.7. Personel

Wizytowana jednostka utrzymuje zatrudnienie na poziomie odpowiednim do potrzeb wynikających z realizowanych obowiązków. W zakładzie służbę pełni 29 wychowawców oraz 8 psychologów ogólnopentencjarnych.

Pozytywnie należy także ocenić regularne uczestnictwo funkcjonariuszy w szkoleniach: doskonalących, specjalistycznych, zawodowych, zakładowych oraz kursach przygotowawczych. Na przykład w 2020 r. oraz 2021 r. zrealizowano m. in. szkolenia z zakresu: zasad etyki zawodowej, realizacji czynności profilaktycznych, cyberzagrożeń, obowiązków funkcjonariusza Służby Więziennej.

Dodatkowo funkcjonariusze wszystkich pionów: ochronnego, penitencjarnego oraz zatrudnieni w oddziale terapeutycznym regularnie przechodzą szkolenia prowadzone przez Zespół Psychologów przy Okręgowym Inspektoracie Służby Więziennej w Olsztynie. Przez ostatnie dwa lata tematyka przedmiotowych szkoleń dotyczyła m. in.: elementów zdrowego stylu życia – profilaktyka stresu w miejscu pełnienia służby i pracy; wskazówek psychologicznych na czas pandemii; rozwiązywania sytuacji konfliktowych – zachowania przemocowe w Służbie Więziennej przyczyny, skutki, strategie zaradcze; aktywnych technik redukcji stresu – zjawisko wypalenia zawodowego; profilaktyki używania substancji psychoaktywnych oraz depresji, smutku, niepokoju, lęku – jak rozróżnić i rozpoznawać pierwsze symptomy depresji, jak radzić sobie z trudnymi emocjami, metody i sposoby dbania o higienę psychiczną.

Krajowy Mechanizm pozytywnie ocenia bogatą ofertę szkoleń dostępnych dla funkcjonariuszy oraz pracowników Zakładu Karnego w Iławie. W ocenie KMPT ich katalog warto byłoby wzbogacić o zagadnienia dotyczące krajowych oraz międzynarodowych standardów dotyczących ochrony praw człowieka.

³² Zob. Raport z wizyty CPT w Gruzji, CPT/ Inf (2007) 42, § 40-42; Raport z wizyty CPT w Bułgarii, CPT/Inf (2018) 15, § 81.

Wskazane byłoby również zapoznanie funkcjonariuszy, personelu medycznego, psychologów oraz wychowawców z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (tzw. Protokołem Stambulskim³³). Stosowanie tego dokumentu SPT rekomenduje w szczególności sygnatariuszom OPCAT.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Protokół ten wskazuje również w jaki sposób należy dokumentować wszelkie urazy poprzez nanoszenie ich na tzw. mapy ciała.

Wizytowana jednostka nie została wyposażona w tasery. Żaden z funkcjonariuszy nie został także przeszkolony z ich użytkowania.

W 2021 r. prowadzono cztery postępowania dyscyplinarne przeciwko funkcjonariuszom jednostki. Naganą ukarano funkcjonariusza, który przebywał pod wpływem alkoholu na terenie Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kulach oddział zamiejscowy w Sulejowie, w trakcie odbywania szkolenia zawodowego. Naganą otrzymał także funkcjonariusz, który omyłkowo podał osadzonemu lek innych niż przepisany przez lekarza. W toku jest postępowanie dyscyplinarne dotyczące utrzymywania przez funkcjonariusza kontaktów innych niż wynikających z obowiązków służbowych z osadzonym w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności oraz niezachowanie w kontaktach z osadzonym należytego dystansu i rozwagi.

W latach 2020 oraz 2021 przeciwko jednostce oraz jej pracownikom toczyło się lub toczy się nadal 40 postępowań sądowych. Warunków bytowych dotyczyły 33 sprawy (13 powództw oddalonych, 20 w toku), warunków bytowych oraz niewłaściwego leczenia 6 spraw (w toku) oraz 1 dotycząca zapłaty (w toku).

7. Przygotowanie jednostki na zagrożenia związane z pandemią COVID-19

Zakład karny został bardzo dobrze przygotowany na zagrożenia związane z pandemią COVID-19. Od 2 marca 2020 r. do 30 listopada 2021 r. Dyrektor Zakładu Karnego w Iławie wydał 42 zarządzenia dotyczące działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych w celu unieszkodliwienia źródeł zakażenia i przecięcia dróg szerzenia się wirusa COVID-19 (SARS -CoV-2), przedłużenia trwania wprowadzonych obostrzeń oraz powołania zespołu ds. monitorowania

³³ Dokument jest dostępny pod adresem: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/protokol-stambulski>.

sytuacji dotyczącej koronawirusa w Zakładzie Karnym w Iławie oraz Oddziale Zewnętrznym w Działdowie. Wydane zostały także wytyczne dotyczące wprowadzenia dodatkowych przedsięwzięć ochronnych z uwagi na sytuację epidemiologiczną oraz dodatkowych oddziaływań penitencjarnych dla osadzonych. Na bieżąco wydawane są także instrukcje i procedury dostosowane do aktualnej sytuacji epidemiologicznej w państwie.

Funkcjonariusze oraz pracownicy w rozkazach dziennych informowani byli i są nadal o zasadach postępowania, rodzaju stosowanej ochrony oraz sposobów i okolicznościach jej stosowania. Dodatkowo w marcu i maju 2020 r. pracownicy przeszli szkolenie dotyczące zagrożenia epidemiologicznego. Na wewnętrznym dysku sieciowym stworzono także folder dotyczący koronawirusa, w którym znajdują się wszelkie informacje łącznie z rozkazami dziennymi oraz procedurami, do których każdy z pracowników ma dostęp w dowolnym momencie i może z nich korzystać w ramach samokształcenia.

Nałożone na osadzonych obostrzenia dotyczyły m. in. ograniczenia lub zawieszenia: widzeń, zatrudnienia poza jednostką penitencjarną, realizacji posług religijnych, prowadzenia oddziaływań kulturalno-oświatowych, readaptacyjnych oraz sportowych w podmiotach zewnętrznych współpracujących z zakładem karnym, zawieszenia możliwości korzystania z przepustek oraz tzw. widzeń bezdozorowych.

Osadzeni w czasie trwania największych obostrzeń brali udział m. in. w zajęciach sportowych na boiskach zewnętrznych (siatkówka, koszykówka, tenis stołowy, siłownia) oraz realizowanych w hali sportowej. Doposażono także świetlice oddziałowe w sprzęt sportowy (gumy, drążki, drabinki, poręcze, stoły do tenisa). Więźniowie uczestniczyli również w zajęciach Koła Rękodzieła Artystycznego, kleili modele oraz angażowali się w konkursy artystyczne oraz sportowe.

Atmosfera panująca w jednostce w trakcie pandemii oceniona została przez psychologów penitencjarnych oraz osadzonych jako bardzo dobra. Od marca 2020 r. do dnia wizytacji psychologowie przeprowadzili 6440 rozmów z więźniami. W analizowanym okresie jedynie dwukrotnie użyto środków przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej i kajdanek w celu odparcia bezpośredniego ataku na funkcjonariusza. Osadzeni dokonali łącznie 37 aktów autoagresji, z czego 22 miały charakter instrumentalny, a 15 emocjonalny. Od marca 2020 r. do dnia wizytacji doszło do 31 zdarzeń nadzwyczajnych: 19 ujawnień przedmiotów niedozwolonych, 4 usiłowań popełnienia samobójstwa, 3 napaści na funkcjonariusza, 2 zgonów osadzonych innych niż samobójstwo oraz śmierć na terenie jednostki penitencjarnej, 1 sytuacji naruszającej dobre imię Służby Więziennej (zdarzenie komunikacyjne), 1 zagrożenia funkcjonowania jednostki poprzez zagrożenie zewnętrzne (pożar) oraz 1 popełnienia przez funkcjonariusza lub pracownika czynu

zabronionego pod groźbą kary, jako zbrodnia albo występki lub zatrzymania go w związku z podejrzeniem popełniania takiego czynu.

W związku z sytuacją epidemiologiczną i przyznaniem dodatkowych uprawnień więźniom, kierownicy komórek organizacyjnych nie zgłaszali problemów związanych ze stanem osobowym poszczególnych działów.

Obecnie wszystkie osoby wpuszczane na teren jednostki penitencjarnej w tym pełnomocnicy osadzonych oraz ich bliscy mają mierzoną temperaturę ciała, dezynfekują dłonie oraz stosują maseczki ochronne zasłaniające usta i nos. Podczas spotkań nie jest możliwy bezpośredni kontakt. Dodatkowo z użytku wyłączony został kąpielica dla dzieci w sali widzeń.

Osadzeni mogą codziennie korzystać z samoinkasujących telefonów. Czas połączenia został wydłużony z 6 do 8 minut. Skazani korzystają także z komunikatora internetowego *Skype*. Rozmowa trwa 20 minut. Częstotliwość połączeń ustalana jest indywidualnie. Podczas rozmów za pośrednictwem *Skype* w sali przebywa także jeden z funkcjonariuszy.

W jednostce na bieżąco monitorowany jest poziom wyposażenia w środki ochrony indywidualnej. Obecny stan magazynowy zabezpiecza potrzeby zakładu na minimum miesiąc.

Od marca 2020 r. do grudnia 2021 r. testom na obecność koronawirusa poddano 41 osadzonych oraz 338 funkcjonariuszy. Zakażenie potwierdzono u 15 osadzonych oraz 120 funkcjonariuszy. Skierowania do izolatorium przy Areszcie Śledczym w Bytomiu wymagało 6 więźniów, a przy Zakładzie Karnym w Potulicach 1 zakażony. Hospitalizacji w oddziale covidowym Szpitala Powiatowego w Iławie wymagało 3 skazanych. Dodatkowo 200 funkcjonariuszy objętych zostało kwarantanną. Jednostka nie prowadzi zestawienia kwarantann nakładanych na więźniów, informacje te posiada Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Iławie.

Na terenie jednostki zaszczepionych zostało 1000 osadzonych, jednodawkową szczepionką Janssen (Johnson&Johnson). W przypadku osadzonych, którzy wymagają szczepienia preparatem firmy Pfizer, realizowane są konwoje do punktu szczepień przy Szpitalu Powiatowym w Iławie. Obcokrajowcy nieposiadający numeru pesel również mieli możliwość szczepienia, na podstawie numeru paszportu. Szczepienia dla grupy wiekowej 50+ realizowane były przez zespół Szpitala MSWiA w Olsztynie na terenie jednostki w marcu i maju 2021 r. preparatem AstraZeneca. Dawki przypominające będą podawane przez pracowników ambulatorium jednostki penitencjarnej.

8. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

Dyrektorowi Zakładu Karnego w Iławie:

1. przypomnienie funkcjonariuszom Służby Więziennej o obowiązującym standardzie wykonywania kontroli osobistej;
2. regularne przypominanie o zasadach kultury osobistej, które powinny być podstawą w relacjach pracowników jednostki z osadzonymi;
3. wyeliminowanie przyjętej w niektórych oddziałach praktyki rozpytywania osadzonych o cel i przedmiot rozmowy z Zastępcą Dyrektora Zakładu Karnego oraz zapewnienie funkcjonowania bezpośredniego, bezpiecznego i poufnego mechanizmu skargowego;
4. zwiększenie liczby etatów w dziale medycznym lub rozplanowywanie dyżurów w taki sposób, by w jednostce przez cały czas dyżurowała osoba posiadająca kwalifikacje i kompetencje do udzielenia pierwszej pomocy medycznej i udzielania pomocy w nagłych przypadkach;
5. respektowanie intymności, godności osadzonych oraz poszanowanie tajemnicy lekarskiej poprzez odstąpienie od brania udziału w badaniach medycznych więźniów przez funkcjonariuszy działu ochronnego lub uczestniczenie w nich jedynie na wniosek osoby je przeprowadzającej;
6. przypomnienie podległym funkcjonariuszom o prawie osadzonych do kontaktu ze światem zewnętrznym za pośrednictwem korespondencji listowej, na zasadach określonych w przepisach prawa;
7. każdorazowe wysłuchanie osadzonego przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej, przekazywanie pisemnej kopii decyzji o zastosowaniu kary dyscyplinarnej oraz przeprowadzanie konsultacji medycznych osób umieszczonych w celi izolacyjnej;
8. dostosowanie oferty kantyny o produkty odpowiednie do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami żywieniowymi m. in. określonymi nietolerancjami pokarmowymi, wegetarian czy wegan jak również poinformowanie osadzonych o możliwości wnioskowania do Dyrektora Zakładu Karnego o poszerzenie oferty kantyny o produkty odpowiadające potrzebom więźniów;

9. poszerzenie katalogu oferowanych pracownikom i funkcjonariuszom szkoleń o zagadnienia dotyczące krajowych oraz międzynarodowych standardów dotyczących ochrony praw człowieka;
10. zapoznanie funkcjonariuszy, personelu medycznego, psychologów oraz wychowawców z tzw. Protokołem Sтамbulskim.

Opracowała: Aleksandra Nowicka

Przemysław Kazimirski

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/